УДК 338.5:630*15(477.83/.86)“18/19”

ФОРМУВАННЯ ЦІНИ НА МИСЛИВСЬКІ ВИДИ ПЕРНАТОЇ ДИЧИНИ У ГАЛИЧИНІ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.

О. Р. Проців
(Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства, м. Івано-Франківськ)

Досліджено вплив влади на ціноутворення продукції мисливського господарства у Галичині з метою забезпечення надходжень у державний бюджет та бюджети органів місцевого самоврядування. Висвітлено роль державної політики в економічному та соціальному спрямуванні мисливства. Сформульовано причинно-наслідкові зв’язки впливу попиту на мисливську продукцію у Галичині та країнах Європи на формування цін. Проаналізовано вплив публічного управління на експорт пернатої дичини. Досліджено вплив звичаєвих норм, економічних та політичних впливів у Галичині середини XIX – початку XX ст. на формування нормативно-правових актів намісництва Галичини, центральних органів Австро-Угорської імперії та країн Європи щодо галузі мисливства та їх правозастосування.

Ключові слова: *державне регулювання, торгівля, полювання, дичина, пернаті, Австро-Угорська імперія, Галичина*.

It was researched the government influence on pricing the hunting products in Galicia in order to provide revenue to the state budget and local government budgets. It was defined the role of public policy in the economic and social purpose of hunting. It was formulated causal relationships of influence the demand to hunting products in Galicia and in Europe to pricing. It was analyzed the influence of public administration on the export game birds. It was researched the influence of customary norms, economic and political influence (in Galicia in mid 19th – early 20th century) on the formation of regulations of Galicia province, central Austro-Hungarian Empire and Europe on the field of hunting and their enforcement.

Keywords: *government regulation, trade, hunting, wildfowl, feathered birds, Austro-Hungarian Empire, Galicia*.

Постановка проблеми. На даний час в Україні немає сформованої державної політики у сфері державного регулювання продукції мисливського господарства. Дослідження даної проблематики в історичному контексті дасть змогу врахувати місцеві особливості для вирішення цієї проблеми.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблема правового регулювання, економічної, соціальної, політичної, гуманітарної складової формування цін на продукцію мисливського господарства Галичини досліджена низкою науковців, серед яких: С. Кохановський, Й. Дерезінський, М. Ройман.

Мета дослідження – дослідити державне регулювання реалізації продукції полювання у Галичині середини XIX – початку XX ст. з урахуванням звичаїв, впливу нормативно-правових актів намісництва Галичини, центральних органів Австро-Угорської імперії та країн Європи та їх правозастосування.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

– провести аналіз діючих нормативно-правових актів Галичини, Австро-Угорської імперії, країн Європи;

– дослідити економічні, політичні, впливи на формування ціни на дичину у досліджуваний період;

– визначити причинно-наслідкові зв’язки у формуванні цін на дичину у Галичині середини XIX – початку XX ст.

Виклад основного матеріалу. З цивілізаційним розвитком суспільства змінюється значення мисливства для людини і відповідно цінність продукції полювання та її роль у потребах людини. До X ст. мисливство задовольняло потреби людини винятково у харчуванні. В подальшому полювання ставало основним джерелом постачання військ провіантом під час воєнних походів, згодом видом розваг та відпочинку.

З економічним розвитком у Галичині у XIX ст. все більшу роль у харчуванні набувають м’ясні продукти, ціна на які, у порівняні з рослинними, зростає скоріше. Зокрема, якщо у період з 1805–1814 рр. співвідношення

центнера пшениці до кілограма м’яса було 33 до 1, то вже у період 1865–1874 рр. зросла вартість м’яса у два рази, і співвідношення складало 17 до 1. (детальніше у таблиці № 1)

Роки	За центнер					За 1 кг
	Пшениця	Жито	Ячмінь	Гречка	Овес	М’ясо
1805-1814	4,89	3,76	2,96	3,20	1,82	0,15
1815-1824	4,42	3,35	2,42	2,87	1,43	0,13
1825-1834	2,89	1,98	1,52	1,89	1,29	0,10
1835-1844	2,81	2,04	1,53	2	1,2	0,13
1845-1854	5,92	4,57	3,70	3,96	2,58	0,20
1855-1864	7,04	4,38	3,59	4,23	2,65	0,36
1865-1874	7,68	4,99	4	4,85	2,84	0,45
1875-1884	6,94	4,86	3,70	4,63	2,85	0,50
1885-1894	5,71	4,06	3,11	4,90	2,72	0,59

Таблиця 1. **Ціни продуктів харчування у місті Львові у золотих римських [1].**

Порівняно з іншими країнами низькі ціни встановились наприкінці XIX ст. на пернатих на ринках міста Львова [2], а гуцули обмінювали вальдшнепа лише за

[1] Miasto Lwów w okresie samorządu 1870–1895. – Lwów : Drukarnia W. A. Szyjkowskiego, 1896. – S. 663.

пачку тютюну, яка коштував лише 4 гелери, тоді як у Відні його вартість була у тридцять разів вищою [3]. Преса, заохочуючи експортувати дичину до країн Європи, вказувала, що там на ринку склались досить високі ціни. Через ту обставину, що у Відні закуповують дичину з Гамбурга і Лондона, там постійно її ціна зростає: молоді куріпки 90 гелерів, фазан 2,5 крони, дика качка – 1–1,2 крони, вальдшнеп – 1–1,3 крони. Кілограм оленини – 44–49 гелерів, великі кабани – 32–36 гелерів, середні – 50–60 гелерів, малі – 80–90 гелерів [4]. На цій підставі можна зробити висновок, що м’ясо пернатої дичини мало високу ціну. Зокрема, вага живої маси вальдшнепа сягає 400 грам, якого можна було купити за гроші, за які можна було купити 2 кг середньої якості м’яса дикого кабана.

На думку тогочасного дослідника проблем торгівлі дичиною у Львові п. Кохановського, ця торгівля не мала у місті системного характеру, і умови тут диктували торгівці, а не мисливські господарства. Формування ціни на м’ясо дичини у м. Львові зумовлював ряд факторів, які пов’язані із регулюючим впливом магістрату міста Львова. Так, у Львові на початку XX ст. були встановлені такі акцизи (податок на споживання): олень – 3.95 крони, дикі кабани більш як 17 кг – 2,80 крони, козулі, малі кабани – 0,95 крони, зайці – 0,2 крони. Вартість одного кілограму м’яса у зв’язку із встановленням податку на споживання підносилась в залежності від виду дичини на 5–10 %.

На вартість дичини впливали також й інші видатки, причому найдорожчою із них була вартість транспортування, заробіток торгівця становив 10 %, а в загальному вартість м’яса дичини підносилась від 25 до 35 % відносно закупленої у мисливському господарстві. Як свідчить аналіз тогочасної літератури, на початку XX ст. склались такі ціни на дичину безпосередньо у мисливських господарствах: заєць коштував 1,5–1,80 крони, козуля більше 14 кг – 13 крон, кабан трьох і більше років – біля 20 крон, дворічний – 16 крон, і однорічний – 6–10 крон, олень більше 100 кг – біля 25 крон, від 60 до 100 кг – біля 20 крон, нижче 60 кг – біля 15 крон за одну голову.

---

[2] Kronika // Łowiec. – 1885. – № 10. – S. 165.
[3] Słowo o huculach i polowaniu // Łowiec. – 1879. – № 6. – S. 81–83.
[4] Dziczyzna // Gazeta lwowska. – 1892, 18 grudnia. – № 303. –S. 3.

У той же час ціни на львівській торговиці складались таким чином: заєць коштував 2–2,5 крони, козуля велика – 18–20 крон, середня – 14–15 крон, кабан великий – біля 30 крон, середній – 25 крон, малий – біля 15 крон, великий олень – біля 32 крон, середній – біля 24 крон, малий – 20 крон.

Слід відмітити, що у цей же період у Відні ціна продажу дичини була вищою ніж у Львові і становила: заєць – 3–3,20 крони, куріпка – 1,30–1,60 крони, старі куріпки – 0.80–1,10 крони, качки – 2.00–2,40 крони, вальдшнепи – від 2,20 до 2,80 крони, олень за 1 кг. 0,64–0,76 крони, козулі – 1,40–1,50 крони, кабани старі – 0,60–0,80 крони. Одна з причин здорожчання м'яса, дичини у Відні полягала у правилах експорту, за який сплачувались досить високі мита, тоді як у Німеччині ці мита були меншими, і дичину туди було легше постачати. Також через несправедливу фіскальну політику багато мисливської продукції проходило повз ринок: так розмір податку за оленя великого чи малого був однаковим, тому на львівський ринок потрапляли старі особини, тоді як молоді відправлялись на Віденський ринок, де ціни були вищими [5].

Цікавими є той факт, що на здорожчання дичини впливали такі негативні, а для нашого сучасника дивні чинники, які вказувались у тогочасній літературі, а саме: для приготування дичини необхідно було використовувати більшу кількість приправ, які на той час коштувала досить дорого, та послуги доброго кухаря, бо господині нижчих соціальних страт не вміли готувати з дичини смачні страви [6].

Ринок Галичини на здорожчання дичини відреагову масовим утворенням організацій із закупівлі дичини, в тому числі і пернатих. Зокрема, Станіслав Щупяк зі Львові, котрий проживав на вул. Зублікевича 17, зобов'язувався закупити будь яку кількість дичини. За умови, що буде більша партія дичини

[5] *Kochanowski C.* Sprzedaż dziczyzny w mieście Lwowie // Łowiec. – 1903. – № 22 – S. 255–258.

[6] *Проців О. Р.* Державне регулювання торгівлі продукцією мисливства у Галичині середини XIX – початку XX століття на прикладі міста Львова // Ефективність державного управління: Зб. наук. праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України / За заг. ред. проф. В. С. Загорського. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 33. – С. 127–137.

(60–70 зайців), він зобов'язувався приїхати у будь-яку погоду прямо на місце полювання. Ним пропонувались такі закупівельні ціни: 1 кг кабана до 40 кг 0,25 золотого, 1 кг кабана до 70 кг 0,15 золотого, 1 кг кабана більше, як 70 кг 0,1 золотого, 1 кг м'яса козулі 0,4 золотого, заєць 1 золотий, пара фазанів 2,4 золотого, рябчик 1 золотий, вальдшнеп 1 золотий, куріпка 0,5 золотого, тетерук 1,2 золотого, качка 0,5 золотого [7]. Кілограм оленятини вартував 80 гелерів [8], що відповідало 0,4 золотого.

Цього ж року Міхалом Кривдою (м. Львів, Ринок, 29 пасаж Андріолего) також скуповувалась дичина за такими цінами 1 кг м'яса самця олені 0,4 золотих, заєць 1 золотий, 1 кг м'яса дикого кабана (молодняк) до 25 кг 0,3 золотого, (середньої ваги) 25–50 кг – 0,25 золотого, (великі) 50–70 кг – 0,15 золотого. Пернаті: фазан 1,10 золотого, рябчик 1 золотий, вальдшнеп 0,9 золотого, дика качка 0,65 золотого. Аналіз показує, що закупівельні ціни з попередньою пропозицією за невеликим винятком співпадають. Перната дичина мала високу ціну в порівнянні з м'ясом копитних тварин. Крім оголошень про закупівлю дичини, публікувались оголошення про реалізацію великих партій дичини з метою відсвіжування крові. Зокрема, пропонувалось покупцям купити 10 000 живих зайців і декілька тисяч живих фазанів та куріпок з гарантією їх доставки живими [9].

Для покращення експорту дичини, з метою ознайомлення потенційних експортерів з ціновою ситуацією на ринках Європи у тогочасній мисливській пресі публікувались ціни дичини, які склались. Зокрема у 1907 р. відзначалось, що у Вроцлаві куріпки дорогі, а у Пешті встановлись такі ціни: дика качка 0,8 золотого, куріпка 0,75 зол., заєць 1,7 зол. за голову, дикі голуби 0,5 зол., перепілки 0,5 зол. за пару, 1 кг козулячого м'яса 0,75 зол., а оленячого 0,6 зол. [10]. Аналізуючи ціни, дійшли до висновку, що м'ясо козулі вартувало у Львові два рази менше, ніж у Пешті. Великий попит на диких пернатих

---

[7] Ogłoszenia // Łowiec. – 1904. – № 1. – S. 11.
[8] Drobne ogłoszenia i inseraty // Łowiec. – 1904. – № 21. – S. 253.
[9] Drobne ogłoszenia i inseraty // Łowiec. – 1904. – № 23. – S. 297.
[10] Handel zwierzyną // Łowiec. – 1897. – № 11. – S. 196.

спостерігався у Парижі, мешканці якого у 1899 р. спожили 1 500 000 жайворонків, 31 000 вальдшнепів, 277 000 перепілок, 138 000 фазанів, дроздів 230 000, 650 000 куріпок. З копитних – 14 000 оленів і козуль, а також – 100 000 зайців і 500 кабанів. Найбільше дичини до міста привозили з Англії, Голландії, Італії, Норвегії та Німеччини.

Пернатої дичини, а особливо жайворонків найбільше експортувалось з Іспанії, а з Єгипту – перепілок. Ціни жайворонка становила 1,65–2,75 франки, вальдшнепа 3–5 фр, перепілки 0,75–1, фазана 5–6, дрозда 0,4–0,6, зайця 5–7 франків, оленя 50–170, кабана 40–90 франків [11]. Тобто, як бачимо, парижани цінували пернату дичину, бо вартість 15 фазанів рівнялась вартості дикого кабана. Слід відмітити, що фазан у живій масі у 50–70 разів менший за кабана.

Тенденція до високої вартості на пернату дичину збереглась наприкінці 20-тих років XX ст. Зокрема, валюшнем, середня вага якого становить 300 грам, вартував, як 3–4 кг оленятини. Фазан дорівнював вартості зайця, голова дикої качки, як 4 кілограми м’яса дикого кабана [12]. У 30-тих роках XX ст. в Італії вартість куріпки становила 80–100 лір, заєць 85–110 лір, фазан 40–50 лір. Після закінчення сезону полювання 31 грудня велику кількість дичини, зокрема й пернатих, випускали в угіддя. Для цього пернатих експортували з інших країн Європи. Експортери, зазвичай, транспортували дичину лише до італійського кордону, де після залагодження митних та санітарних формальностей вона швидкими поїздами доставлялася на місце призначення. Переїзд по Італії тривав найдовше до 24 годин. Тому випадків загибелі дичини не було. За дичину, яку було призначена для випуску в мисливські угіддя, мита, відповідно до чинного законодавства, не сплачувалось, а перевезення на території Італії коштувало 50–70 лір за 100 кг багажу (живої дичини) [13]. Дослідники відзначали, що ціни на пернатих у Бельгії у 30-тих роках XX ст. були у 4–7 разів вищі, ніж у Другій Речі Посполитій, тому заохочували експортерів

---

[11] Drobiazgi myśliwskie // Łowiec Polski. – 1900. – № 23. – S. 10.

[12] Wiadomości handlowe // Łowiec Polski. – 1930. – № 1. – S. 17.

[13] *Dereziński J.* Możliwości exportu żywej dziczyzny z Polski do Włoch // Łowiec Polski. – 1931. – № 8. – S. 146.

поставляти туди продукцію. Зокрема, куріпки реалізовувались по 20–23 франки, зайці по 20–50 франків, перепілки по 10–20 франків, тетеруки по 50 франків [14].

Аналіз цін на пернату дичину у 30-тих роках XX ст. у Другій Речі Посполитій показав, що фазан коштував стільки, як заєць, або можна було купити 6 кг м'яса дикого кабана. Вартість вальдшнепа дорівнювала 5 кг м'яса кабана (детальніше у таблиці № 2)

Вид продукції	1931	1932
М'ясо козулі 1 кг	1,30–1,60 злотих	
Кабан	0,50–0,80	0,50 злотих
Заєць з шкірою	3,50	
Заєць без шкіри	2,20–2,75	
Фазан	3–3,50	
Качка	2	2
Вальдшнеп	2,5	2,5

Таблиця 2. **Витяг з оголошень про реалізацію дичини у Львові в 1931/1932 роках в злотих** [15].

Тогочасні експерти відзначали, що у цей період відбулось зростання цін на зайців через їх масовий вивіз за кордон, через їх високу ціну[16]. Слід відмітити, що під час захоплення Австрії Німеччиною ринкові механізми визначення цін на дичину було замінено на адміністративне втручання, що притаманне державам з тоталітарним режимом. Законодавство визначало, що не допускається реалізовувати дичину за завищеними цінами, при чому окремо ціна встановлювалась при оптовій та роздрібній реалізації (детальніше у таблиці № 3).

[14] Rozmaitości // Łowiec Polski. – 1933. – № 28. – S. 339.

[15] Wiadomości handlowe // Łowiec. – 1931. – № 24. – S. 372; 16. Wiadomości handlowe // Łowiec. – 1932. – № 4. – S. 40.

[16] Wiadomości handlowe // Łowiec Polski. – 1930. – № 1. – S. 17.

Назва дичини	Ціна в марках	
	Для заготовачів	Для споживачів
Заєць в шкірі або без шкіри	3	3,80
М’ясо заяче за 1 кг.	-	1,30
Козуля за 1 кг		0,80
Олень в шкірі за 1 кг	0,90	-
Оленяча полядвиця за 1 кг		3,00
Оленяча лопатка за 1 кг.		2,00
Фазан – курка за штуку	1.50	1,90
Фазан – когут за шт.	1,80	2,30
Куріпка за шт.	0,60	0,80

Таблиця 3. **Максимальні реалізаційні ціни в Австрії у 1938 р.** [17].

Аналізуючи ціни на пернатих на початку XX ст. у Царстві Польському, аналогічно спостерігаємо високу ціну на пернату дичину. Зокрема, одна куріпка, середня вага якої становила 350–600 гр вартувала стільки, скільки коштує заєць, вага якого становить 3–7 кг, а вартість однієї дикої качки дорівнювала вартості 7 кг м’яса дикого кабана (детальніше у таблиці № 4).

Вид дичини	Купівля	Продаж	Одиниця виміру
	Вартість	Вартість	
Козуляче	18 коп.	22,5–25	Фунт
Заяче	75 коп.	1–1,20	Штука
Куріпка	80 коп.	1.00	Пара
Качки дикі	90 коп.	1,20	Пара

[17] Der deutsche Jäger // Łowiec Polski. – 1938. – № 34. – S. 708.
1 фунт відповідає 453 грамам.

Рябчики	120 коп.	1,50	Пара
Тетеруки	180 коп.	2,50	Пара
Кабани	5 коп.	8	Фунт

Таблиця 4. **Вартість дичини на складі Хрущинського м. Варшава 1900 р.** [18]

Коливання цін на пернату дичину у Царстві Польському мало сезонний характер. Зимою дичина вартувала дорожче і дешевшала весною (детальніше у таблиці № 5).

В місяці	Заєць за голову (рублі)		Фазан за голову (рублі)		Куріпка за пару (рублі)
	Самець (гол.)	Самиця (гол.)	Когут (гол.)	Курка (гол.)	
Грудень	2	6,80	2,30	3,20	2,70
Січень	2,30	7,80	2,80	3,50	3,0
Лютий	2	8,80	3	4	3,50
Березень	-	-	3,20	4,50	3,80

Таблиця 5. **Оголошення про продажу живої дичини в селі Скерневічах Королівства Польського в 1909 р.** [19]

Відомий дослідник мисливства Царства Польського Микола Ройман відзначав особливості реалізації дичини на ринках. Наприклад, у Царстві Польському олені, кабани, козулі реалізовувались цілі, зі шкірою. Велике значення на формування ціни мала й категорія м’яса та його якість. М’ясо самок оленів, козуль та кроликів більше вартувало, ніж м’ясо самців. Вище цінувалась дичина, добута влітку, ніж восени. Більше того, кожному виду дичини були присвоєні категорії якості. Слід відмітити, що такі види пернатої дичини, як куріпка, вальдшнеп, бекас, перепілка були віднесені до найвищої

[18] Drobiazgi myśliwskie // Łowiec Polski. – 1900. – № 2. – S. 13.
[19] Drobiazgi myśliwskie // Łowiec Polski. – 1909. – № 21. – S. 334.

третьої категорії. За їх реалізацію сплачувався найвищий торгівельний податок, і вони мали високу реалізаційну вартість.

Вид дичини	Категогорія якості	Вага фунтів	Торгівельний податок	Категорія якості	
				1 найнижча	5 найвища
			Рублі срібні і копійки		
Олень рогач до двох років	1	160	1,20	4,80	8.0
Олень самиця	1	120	1.20	3,60	6,0
Олень шпіцак до двух років або олениця до двох років	1	90	1.20	2.70	4.5
Лось бик рогач більше двох років	0,8	400	1,20	9.60	16
Лосиця більше двох років	0,8	330	1,20	7,92	13,20
Лось молодняк до двох років	0,8	240	1,20	5,76	9,60
Козуля самець більше двох років	1,5	60	0,60	2,70	4,50
Козуля самка до двох років	1,5	50	0,60	2,25	3,75
Козуля самець або самка до двох років	1,5	40	0,60	1,80	3
Кабан самець одинак	0,6	200	0.90	3,60	6
Кабан самиця більше трьох років	0.7	120	0,60	2,52	4,20
Кабан самець або самка більше двох років	0,8	100	0,45	2,40	3,95
Кабан до одного року	1.0	40	0,30	1,20	2,0
Заєць в цілому	1	9	7,5 копійок	27	45
Бобер			30 копійок	4.50	4,50
Дрохва	1	10	15	48	80
Глухар	1,2	9	15	32	54
Рябчик	2	4	7,5	24	40
Куріпка	3	1,5	5	13	22
Вальдшнеп	3	1,5	5	13	22
Бекас	3	1	5	9	15
Перепілка	3	0.5	4	4	7

Деркач, кулик, шпак, голуб	2	0,5	2,5	3	5
Дика качка	1	3	5	0	15

Таблиця 6. **Категорія якості, вартість та торгівельний податок на дичину у Царстві Польському (1840 р.)** [20].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Мисливські види пернатої дичини користувались на ринках Галичини та Європи високим попитом. Вартість м'яса пернатих у порівнянні з м'ясом диких копитних тварин вартувала у 5–7 разів вище. На ціноутворення мали вплив політичні режими та сезонні фактори. Загалом, вартість пернатої дичини у Європі було вищою, ніж у Галичині, що зумовлювало експорт та підвищувало ціни на внутрішньому ринку.

Подальші дослідження за тематикою державного регулювання цін на мисливські види дичини в Україні мають здійснюватись у площині вдосконалення механізмів інституалізації галузі. Їх проведення вимагає пошуку нових шляхів та підходів у науково-теоретичному обґрунтуванні.

Проців О. Р. Формування ціни на мисливські види пернатої дичини у Галичині кінця XIX – початку XX ст // Історія торгівлі, податків та мита: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ, 2016. – № 1-2 (13-14). – С. 148-157.

[20] *Reuman M.* Gospodarstwo łowieckie z historią starożytną łowiectwa polskiego. – Warszawa : Drukarnia Orgelbranda, 1845. – S. 602.